

**Ана Столић**  
[ana.stolic@iib.ac.rs](mailto:ana.stolic@iib.ac.rs)  
Историјски институт  
Београд

## **Феномен *Женског друштва* у друштвеној и културној историји Србије и Југославије**

*Женско друштво (1875–1942)* / Јасмина В. Милановић. – Београд: Институт за савремену историју, Службени гласник, 2020 (Београд: Гласник). – 638 стр. : илустр ; 24 см. – ISBN 978-86-519-2579.8

Студија *Женско друштво (1875–1942)* Јасмине Милановић представља свеобухватну анализу рада једне од ретких установа дугог трајања у модерној српској историји. Реч је о удружењу жена, познатијем под погрешним називом *Београдско женско друштво* (што је ауторка уочила и исправила) које је имало седиште у Београду и било је чврсто повезано са својим огранцима – подружинама у Србији. Књига садржи 473 стране основног текста с напоменама и фотографијама, прилоге (Списак чланица *Женског друштва* 1875–1940, Правила *Друштва* и његових установа, Списак подружина и подружинских школа, Списак имовине, школа и других установа *Женског друштва* и његових подружина 1925), као и списак извора, литературу и регистре. Студији је претходило обимно истраживање које је ауторка обавила одговорно и темељно. Ово је уочљиво у напоменама на основу којих је јасно да је укључена релевантна архивска грађа, доступна штампа и литература.

У српској историографији ретке су монографије у којима је студиозно анализиран рад и значења политичког, друштвеног и социјалног ангажовања чланова и чланица појединих установа, удружења и организација. Овде је реч о женском удружењу које је постојало шездесет и седам година. Његова историја се, између осталог, може проблематизовати на неколико нивоа (у контексту континуитета и промене, односа центра и периферије, деловања друштвене елите итд.), јер је *Друштво* било активно у различитим државно-правним оквирима (Кнежевина/Краљевина Србија, Краљевина СХС, Краљевина Југославија) у којима су се одвијали специфични друштвени и културни процеси. Хуманитарна делатност *Женског друштва* је својеврсно огледало социјалне политике државе и грађанске свести друштвених група и појединаца/ки.

Специфичан „женски“ контекст пружа увид у родне политике у српском друштву, у процес политизације жена у коме се посредством хуманитарног деловања увећавао простор за њихову јавну улогу у (једино доступном) националном дискурсу, али и у еманципаторске капацитете једне групе ангажованих жена. Ово су све области у којима се деценијама преламала активност руководства и чланица *Женског друштва*.

Методолошки приступ Јасмине Милановић заснован је на анализи многоструких значења феномена *Женског друштва* у друштвеној и културној историји Србије. Основни текст студије чине предговор, девет поглавља и закључак. Свако поглавље подељено је на неколико потпоглавља и ова структура представља уравнотежену целину. У првом поглављу (Женски клубови, друштва, удружења и организације у Европи и Србији у 19. веку) Јасмина Милановић је истакла најважније правце женске јавне делатности у Европи, њену филантропску основу која је била продужетак родних улога дефинисаних у политичком дискурсу времена у коме се појављују и зачеци феминистичког деловања. Уочила је разноврсност женских организација и циљева удруживања жена који су понекад у националним оквирима били међусобно супротстављени. Појаву првих удружења у Кнежевини Србији повезала је с појавом грађанске класе у условима претежно аграрног српског друштва. У другом поглављу (Оснивање *Женског друштва*, председнице и чланице) ауторка, између осталог, исправља многе раније грешке у литератури у вези с оснивањем *Друштва* и конституисањем његове управе. Треће поглавље (Правила *Женског друштва* 1875–1937) посвећено је правној регулативи и променама у раду организације. Осим документарног значаја, ауторка је кроз измене и допуне правила анализирала промене у ширем контексту рада *Друштва*. Оне су биле повезане с друштвеном модернизацијом у деценији пред почетак Првог светског рата и касније у Краљевини СХС односно, Југославији. У поглављу под називом „Друштвени и хуманитарни рад *Друштва*“ Јасмина Милановић разматра појаву политизације и национализације популације у ширем обиму, која је била типична за националне државе у 19. и на почетку 20. века. Тада је брига за становништво које научни ауторитети проглашавају „националним капиталом“ довела до редефинисања улоге жене у друштву и појаве еманципаторских захтева у женским организацијама и женским покретима. На основу анализе рада *Женског друштва* ауторка је уочила два таласа „патриотске мобилизације“ његових чланица: 1876. у време Српско-турских ратова и у првој деценији 20. века, дакле у епохи балканских ратова и пред почетак Првог светског рата. На крају овог поглавља разматра и питање феминистичког одређења друштва. Иако његова појава и разноврсна делатност

свакако представљају увод у касније обликовање захтева за приватно-правном, друштвеном, економском, политичком равноправношћу жена и мушкараца у српском (југословенском) друштву, ауторка закључује да се деловању *Женског друштва* може приписати феминистички карактер. Пето поглавље (*Добровољне болничарке и болнице Женског друштва*) посвећено је делатности управе и чланица удружења у ратним годинама. Предан и савестан рад на опремању болница, припреми болничког рубља, неговању рањених и болесних током балканских и Првог светског рата, били су међу њиховим најважнијим доприносима држави и друштву. Ово поглавље је у истраживачком погледу веома важно јер представља реконструкцију занемарених подручја наше историје. У наредном поглављу (*Женско друштво и Београдско женско друштво*) ауторка прати рад организације после 1918. године у новој држави Краљевини СХС (Југославији). *Друштво* је опстало упркос појави нових удружења, јачању феминистичких организација, односно промењеном јавном дискурсу. У вези с последњим посебно је занимљива подела између феминисткиња у *Народном женском савезу Краљевине СХС* и „хуманитарки“ које су и даље инсистирале на добротворном раду као најважнијој женској дужности. Једно од кључних поглавља (*Часопис и институције Женског друштва*) садржи резултате истраживања и анализу обимне делатности жена у оквиру овог удружења. На основу тога ауторка упућује на сву сложеност њиховог ангажмана, на знања која су била неопходна и на стечена искуства у организацији рада његових установа: Раденичке школе, Дома старица, Базара, Тачке трпезе, продаје народних рукотворина, припреме наступа Србије на светским изложбама и слично. Све ово је допринело да се жене обуче управљању, организацији, економисању и, што је још важније, преговарању с државним ауторитетима у циљу успешнијег рада. У наредном поглављу (*Подружине Женског друштва*) Јасмина Милановић је анализирао рад подружина *Женског друштва* изван престонице чији се број непрестано увећавао. Ауторка се упустила у пионирски посао и допунила постојећа знања о богатој локалној историји, а реконструкција чланства подружина извукла је из анонимности стотине жена у српским варошима. Последње поглавље (*Добротвори Женског друштва*) такође представља важан пут за идентификацију свих оних појединаца и појединки који су новчаним средствима и поклонима омогућавали његов вишедеценијски рад. Реч је о занимљивом друштвеном и културном феномену, јер су приложници ово чинили најчешће у знак сећања на своје ближње или се и сами на овај начин „уписивали“ у историју. На крају књиге, ауторка је у Прилозима, између осталог, објавила и вредну историјску грађу којом су коначно персонализоване све чланице *Друштва* у Београду.

Обим истраживања, хронолошки распон и методолошки приступ који је омогућио сагледавање целине постојања, делатности и доприноса установе „дугог трајања“ каква је била *Женско друштво* (1875–1942) учинили су да књига Јасмине Милановић представља важан историографски допринос разумевању многих појава у политичкој, друштвеној и културној историји Кнежевине/Краљевине Србије и Краљевине СХС/Југославије. Ауторкин истраживачки и аналитички поступак реконструисања прошлости *Друштва* омогућио је увид у многе области наше прошлости које су биле подређене етаблираној академској историографији. Још једном је указано на то да су доприноси жена били огромни за друштво захваћено ратним и послератним недаћама. У мирнодопским условима жене су имале улогу регулатора у лошој или готово непостојећој социјалној политици државе. Осим тога, текстом Јасмине Милановић бројне жене које су учествовале у раду *Друштва* постале су личности с именом и презименом. Увидом у њихов рад пружила нам се могућност да боље разумемо основе на којима је такође зачет женски еманципаторски и феминистички ангажман у првој половини 20. века.

**Ana Stolić**  
[ana.stolic@iib.ac.rs](mailto:ana.stolic@iib.ac.rs)  
Institute of History  
Belgrade

**The Phenomenon of the *Women's Society* in the Social and Cultural History  
of Serbia and Yugoslavia**